

УДК 94.355.1:001.9

DOI: 10.33099/2707-1383-2021-42-4-49-61

Андрій Ільєнко

директор,

Національний військово-історичний музей

України (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5450-8729>Електронна пошта: mil_muz@ukr.net**Євгеній Шупік**

старший науковий співробітник,

Національний військово-історичний музей

України (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9243-2817>Електронна пошта: mil_muz@ukr.net**Євгеній Шатілов**

науковий співробітник,

Національний військово-історичний музей

України (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8704-5708>Електронна пошта: mil_muz@ukr.net

ЕКСПОЗИЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ ЯК ВТІЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У даній статті автори аналізують структуру і наповнення експозиції Національного військово-історичного музею України (НВІМУ) у контексті відповідності актуальній державницькій концепції української військової історії та її практичного значення у сфері національно-патріотичного виховання військовослужбовців та молоді. Дослідники розглянули роль і значення музейних установ сучасної України в цілому, акцентуючи увагу на особливій ролі військових музеїв у сфері національно-патріотичного виховання. Визначено, що в експозиції музею втілено національні і державницькі підходи до військової історії України, висвітлено ключові етапи військового будівництва крізь призму українського державотворення.

Ключові слова: музей, НВІМУ, воєнна історія, експозиція, Українська революція, АТО, ООС, збройний конфлікт на Сході України.

Постановка проблеми. Музей сьогодні — це тип установи, що уособлює культурну парадигму в Україні в усіх її позитивних і негативних проявах. На сьогодні відсутні дані про точну чисельність музейних установ на території України: у 2012 році Держкомстат нарахував 592 музеї, що є офіційно зареєстрованими юридичними особами на території України (Копитько, О. 2013). Разом з музейними кімнатами у навчальних закладах, подібними галузевими установами, музеями, що діють на громадських засадах або приватними — це приблизно 5 тисяч структур (Музеї, заповідники, заклади музейного типу, відкриті в Україні для відвідування. 2018). Музеї є однією з найбільш розгалужених мереж України. Останніми роками дослідження з відвідування українських музеїв не проводилися. Соціологічне опитування, здійснене у 2012 р., з'ясувало, що 57% респондентів принаймні раз в житті були в музеї або відвідують його приблизно раз на 3–5 років. Приблизно 20% опитаних регулярно відвідують музейні установи у різних регіонах України (Українці відвідують музеї зрідка — результати опитування. 2012). З початком агресії Російської Федерації проти України державні органи та громадські організації взяли до створення концепції національно-патріотичного виховання, елементом якого є історичне і культурне просвітництво (Про

схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. 2020). Військові музеї відіграють особливу роль у роботі у сфері національно-патріотичного виховання як молоді, так і кадрових військових (Про затвердження Інструкції з організації діяльності військових музеїв, музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України. 2020). Більшість військових музейних установ зосереджуються на історії конкретної навчальної установи, частини, при яких вони були створені. Експозиція Національного військово-історичного музею України, що знаходиться у м. Києві, єдина у своєму роді, вона розкриває історію воєнної справи на українських теренах та історію українського війська з найдавніших часів до XXI ст. У 2014–2019 рр. тут було проведено масштабну реекспозицію задля актуалізації чинного музейного наративу. У цій статті буде розкрито концепція побудови експозиції НВІМУ та її зв'язок з актуальною державницькою моделлю історії українського війська.

Актуальність проблеми. Авторами здійснена перша в українській історіографії спроба аналізу чинної експозиції НВІМУ у тому вигляді, який вона набула після системних перетворень у 2014–2019 рр., у контексті відповідності її актуальній державницькій концепції історії українського війська.

Історіографія проблеми. Історія створення, зміни організаційної структури, формування експозиції НВІМУ є темою наукових робіт Л. Міненко (Міненко, Л. 2014, с. 94), В. Карпова (Карпов, В. 2007, с. 4), Л. Тарасенко (Тарасенко, Л. 2018, с. 602). Автори концентрують свою увагу не тільки на названих вище проблемах, а ставлять НВІМУ у ширший контекст структури військових музеїв України, а досвід колективу музею порівнюють з практиками інших установ подібного профілю. Варто також згадати спроби концептуального осмислення нової музейної експозиції, зробленої Є. Шатіловим (відображення подій Революції Гідності в музейній експозиції у контексті застосування сучасних практик публічної історії) (Шатілов, Є. 2020, с. 264), а також А. Ільєнка, Є. Шупіка та Є. Шатілова (Ільєнко, А., Шупік, Є. & Шатілов, Є. 2020, с. 17). В цій роботі на прикладі музейної експозиції НВІМУ та філій автори розкривають сучасні підходи до музейної справи і їхнє застосування на українському ґрунті. Важливим документом, де зафіксовані напрямки роботи НВІМУ, є концепція музею під загальною редакцією Я. Тинченка (Тинченко, Я. 2020, с. 5).

Метою роботи є розкриття структури експозиції НВІМУ у контексті актуальної моделі державницької військової історії України та спроба на конкретних прикладах показати її вагому роль як інструменту в роботі

у сфері національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Постійна експозиція музею розміщена у 12 великих та малих залах на трьох поверхах і загалом побудована за хронологічним принципом. Вона розповідає про розвиток військової справи на українських землях у різні епохи, починаючи від скіфської доби і завершуючи подіями нинішнього російсько-українського конфлікту на Сході України. За винятком давньої історії, в основу побудови експозиції покладено державницький підхід. Збройні формування показано як одну з основ існування державності або засіб боротьби за неї. Тематично експозиція поділена на такі блоки:

- Військова справа на теренах України у давні часи.
- Військо Русі: Князівська державність (X–XIII ст.).
- Запорізька Січ та Козацька держава (Гетьманщина) (XVI–XVIII ст.).
- Служба українців у Російській імператорській армії (XIX – поч. XX ст.).
- Українці у Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
- Національні збройні формування доби Української революції (1917–1921 рр.).
- Українці в Збройних Силах СРСР у 1920–1940-х рр.
- Українці у складі армій держав-учасниць Другої світової війни (1939–1945 рр.). Український визвольний рух.

- Київський укріплений район та бої за Київ 1941–1943 рр.
- «Холодна війна» та участь українців у військових конфліктах 2-ї пол. XX ст.
- Розбудова Збройних Сил незалежної України у 1990-х–2000-х роках та їх участь у миротворчих місіях ООН.
- Українське військо у відбитті російської агресії: тимчасова окупація АР Крим, АТО/ООС з 2014 р.

Експозиція музею також орієнтована на пояснення походження нових почесних найменувань частин, з'єднань Збройних Сил України (ЗС України), історичних витоків елементів сучасної уніформістики та геральдики ЗС України. Оскільки однією з основних категорій відвідувачів музею є військовослужбовці, то співробітники музею займаються роз'ясненням та популяризацією результатів реформи символіки, найменувань з'єднань та частин, відроджених і нових військових традицій українського війська.

Експозиція музею відкривається залом, в якій висвітлюється військова історія починаючи з доби бронзи до середньовіччя. У вітринах можна побачити різноманітні види зброї, знарядь праці та прикрас цього періоду. Це сокири, кельти, наконечники списів, ножі, елементи кінської зброї, дзеркала та браслети тощо. Яскравою сторінкою в давній історії є племена скіфів, які перебували на території України з VII ст. до н.е.

В експозиції можна побачити цілісний комплекс предметів озброєння та захисний обладунок з захоронення скіфського воїна V ст. до н.е., виявлений в районі с. Нова Розанівка на Миколаївщині. Експонат надано Інститутом археології НАН України. Це одна з найбільш повних та збережених знахідок скіфського обладунку, доступних для огляду в музейних зібраннях нашої держави. Представлені також артефакти сарматського, грецького та римського походження. Серед цікавих експонатів доби Київської Русі можна виділити добірку бойових кистенів, наконечників стріл мисливського та військового призначення, шийні сокири-амулету.

Друга зала першого поверху присвячена українському козацтву та війську Гетьманщини XVI–XVIII ст. Археологічний матеріал доповнено сучасними репліками, а також графічними реконструкціями козацького одягу та спорядження авторства дослідника та реконструктора козацького костюма Сергія Шеменкова. Реконструкції виконані на підставі іконографічних та писемних джерел і дають змогу прослідкувати еволюцію тогочасної моди та козацького строю. Представлено колекцію господарських інструментів та зброї XVII–XVIII ст., зокрема знахідки з поля битви під Чудновом 1660 року, є зразки вогнепальної зброї — мушкети, пістолі, гаківниця та різні типи спускових механізмів (замків) до

них. Артилерія представлена фальконетом та сигнальними гарматами.

Експозицію доповнює серія портретів гетьманів роботи відомого українського геральдиста, фалериста, мистецтвознавця, автора нагород УНР Миколи Битинського. Портрети створено всередині ХХ століття з урахуванням історичних джерел, доступних автору зразків одягу та зброї з європейських музеїв, вони виконані в кольорах, наближених до характерних для ХVІІ–ХVІІІ ст.

Експозиція другого поверху музею охоплює період ХІХ–ХХ ст. і є найбільшою за площею та наповненням — 9 великих та малих залів. Імперська доба представлена крізь призму збереження козацької традиції в полках Російської імператорської армії, які утворилися після ліквідації Гетьманщини та Запорізької Січі. Представлені артефакти часів наполеонівських війн та Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр., а також предмети ХІХ–ХХ ст. Окремі стенди висвітлюють історію військових підрозділів, військових навчальних закладів, що розміщувалися у Києві та київському гарнізоні. Цікавою є добірка оригінальних гренадерських та фузилерних головних уборів ХVІІІ ст. Російської імперії та Пруссії, а також колекція рушничних куль середини ХІХ ст., яка репрезентує різні підходи до вирішення проблеми заряджання нарізної дульнозарядної зброї.

Експозиції, присвячені Першій світовій війні та Українській рево-

люції, розкривають долі військовиків російської та австро-угорської армій, які в добу Перших визвольних змагань долучилися до розбудови українського війська та оборони новоствореної державності. Зокрема діяльність Миколи Юнаківа, Павла Скоропадського, Софії Галечко, Євгена Коновальця та ін. Тут представлені рідкісні зразки холодної та вогнепальної зброї, наприклад, німецький кулемет MG-08/15, який виник внаслідок створення легкого кулемета для німецької армії шляхом модифікації штатного важкого станкового кулемета MG-08; перша в Російській імперії 76-мм зенітна гармата системи Лендера зразка 1914 р. Доповнюють тему окремі приватні колекції гвинтівкових обойм з патронами армій держав-учасниць Першої світової війни, багнетів кінця ХІХ – початку ХХ ст., ручних та гвинтівкових гранат. В експозиції представлено репліки прапорів та реконструкції одностроїв українських підрозділів Центральної Ради, Української Держави, УНР та Галицької армії. Окремі виставки присвячені авіації та панцерним автомобілям армії УНР. Фалеристика представлена добірками українських нагород часів Перших та Других визвольних змагань і мілітарних ветеранських організацій в екзилі. Особливої уваги заслуговують речі та документи з особистого архіву Гетьмана Української держави Павла Скоропадського, передані до музею його молодшою дочкою Оле-

ною Отт-Скоропадською, а також оригінальний бойовий прапор 3-ї залізної стрілецької дивізії армії УНР 1920 року. Ці експонати мають загальнонаціональне значення.

У залі, присвяченій радянським збройним силам 1920–1991 рр., можна ознайомитись із ранніми зразками радянської військової символіки, відзнаками, уніформою та озброєнням Робоче-Селянської Червоної Армії (РСЧА). Окремо подано свідчення українізації у військових навчальних закладах УСРР наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Широко представлені прапори радянських частин — учасниць Другої світової війни, які згодом із проголошенням незалежності України увійшли до складу Збройних Сил України. Наявні матеріали дозволяють простежити зміни у підходах до символіки та відзнак в РСЧА від заперечення імперської традиції на початках радянської доби до її переосмислення та продовження внаслідок «історичного повороту» 1942–1943 рр.

Тема Другої світової війни продовжується експозиціями про боротьбу на Закарпатті 1939 р., про українців у Війську польському, у складі німецьких формувань на прикладі 14-ї дивізії Ваффен СС Галичина, а також про український визвольний рух. Представлено, зокрема, особисті речі останнього командувача УПА Василя Кука. Тут експонується колекція ручних та гвинтівкових гранат першої половини ХХ ст., серед яких

є дуже рідкісні зразки, наприклад ерзаци, виготовлені в умовах блокади міст СРСР чи обмежених ресурсів держав Осі наприкінці Другої світової війни.

Унікальною локацією музею є зала, присвячена Київському укріпленому району (КиУР) та боям за Київ 1941–1943 рр. Тут створено єдиний в Україні макет довготривалої вогневої точки (ДОТ) в натуральну величину з внутрішнім устаткуванням та озброєнням. Простір вогневої споруди є інтерактивним та доступним для відвідувачів, а змонтовані всередині оригінальні елементи устаткування та обладнання знайдено під час пошукових робіт у вогневих спорудах Київського укріпленого району. Частина з них є унікальними артефактами, що збереглися лише у кількох екземплярах через руйнацію та грабунок споруд КиУРу. Наразі це єдиний досвід в Україні із створення в музейній експозиції інтерактивного макету вогневої фортифікаційної споруди в натуральну величину. В залі експонується колекція робіт відомого радянського графіка Георгія Малакова, які репрезентують Київ у роки війни крізь призму спогадів автора, який сам проживав у місті під час нацистської окупації.

Військова історія 2-ї половини ХХ століття розглядається в контексті «холодної війни» та участі українців у складі армій демократичного та соціалістичного блоків у бойових діях в Кореї, В'єтнамі та Афганіста-

ні, а також у військово-політичному протистоянні під час Карибської кризи 1962 р., угорської революції 1956 р. та пражської весни 1968 р. При цьому представлені матеріали як про радянських військовиків з України, так і про здобутки вихідців з української діаспори в арміях США та Великої Британії. Наприклад, речі та документи Анатолія Лопати, який командував мотострілецькою бригадою на Кубі, а у 1990-х рр. очолював Генеральний Штаб ЗС України; ветерана В'єтнамської війни пілота ВПС США Стіва Олека (Степана Олексієнка), який будучи курсантом на авіабазі ВПС США в Техасі запропонував український тризуб та назву "Flying Cossacks" для своєї авіаційної групи. Війна в Афганістані 1979–1989 рр. розкривається крізь призму біографій її ветеранів — учасників Революції Гідності та добровольчих формувань 2014–2015 рр., тому тематична виставка доповнена сучасними матеріалами. Окрема вітрина присвячена УНА–УНСО та участі її представників у бойових діях у Придністров'ї 1992 р., Абхазії 1993 р., Чечні 1996 р., Осетії 2008 р. Тут експонується найбільш ранній серійний зразок автомата Калашнікова та подальша лінійка моделей АК. Представлені й інші зразки зброї відомих радянських зброярів: Симонова, Драгунова, Стечкіна, Макарова. Серед раритетних зразків — перший радянський ручний протитанковий гранатомет РПГ-2.

Наступна частина експозиції у двох залах присвячена розбудові Збройних Сил незалежної України у 1990-х – 2000-х роках та їх участі у миротворчих місіях ООН. Насамперед тут представлено особисті речі та однострої генералів, які обіймали посади Міністрів оборони та начальників Генерального Штабу ЗС України, командувачів родів військ. Зразки відзнак і фурнітури репрезентують вплив національних рис в ранній пострадянській уніформістиці та спроби її реформування, наприклад, запровадження «мазепинки» у підрозділах Національної гвардії. Тема доповнюється обширною колекцією у понад 500 нарукавних нашивок із символікою родів військ, частин та підрозділів, що існували у 1990–2000 рр. Представлено прототипи пістолетів та пістолетів-кулеметів 2000-х років розробки Київського бюро спецтехніки, які пропонувалися як вітчизняним, так і закордонним силовим структурам, але через низку причин залишилися лише амбітними концептами, що існують в одиничних екземплярах. Приділено увагу і розбудові Військово-Морських Сил Збройних Сил України та їх виходу на міжнародну арену під час навчань 1996 р. Експозицію, що репрезентує миротворчу діяльність, відкриває галерея манекенів у формі та спорядженні, що характерні для українських військовослужбовців — учасників різних миротворчих місій. Частина експонатів надана са-

мими учасниками подій. Тут широко представлена фалеристика — колекція українських відомчих відзнак та нагород, а також прототипи нових відзнак, погонних та беретних знаків і нарукавних шевронів ЗСУ, що впроваджувалися у 2015–2017 роках — нової символіки української армії.

Останній великий зал на третьому поверсі музею займає експозиція, присвячена участі українського війська у відбитті російської агресії. Вона охоплює події Революції Гідності та російсько-українського збройного конфлікту і хронологічно сягає боїв в Авдіївці кінця 2016 – початку 2017 рр. Специфіка експозиції полягає у тому, що більшість предметів та фотоматеріалів було зібрано співробітниками музею безпосередньо на полях боїв під час проведення гуманітарної пошукової місії «Евакуація 200» із вивозу тіл загиблих захисників України з зони АТО/ООС. Таким чином, історія кожної знахідки відома з моменту її виявлення пошуковцями та доповнена особистими речами загиблих захисників України, переданих пізніше членами їхніх родин. Тому ця експозиція більше акцентована на долях тих добровольців та військовослужбовців, які загинули у бою і пізніше були виявлені, ідентифіковані та повернені додому під час роботи місії «Евакуація 200». Революція Гідності є відправною точкою висвітлення подій російсько-українського збройного конфлікту і як

перше «поле бою», і як середовище, в якому сформувалися основи майбутніх добровольчих підрозділів. Події Майдану не лише територіально пов'язані із довколамузейними локаціями, а й концептуально вписані у загальний наратив про бойові дії через біографії їх учасників з обох боків барикад, які згодом рушили на Схід України для протидії російській агресії. Представлені статистичні дані свідчать про перманентне скорочення чисельності ЗС України у 1990–2000 рр., зниження їх боєздатності та незадовільний стан напередодні збройної агресії Російської Федерації проти України.

Завдяки цьому краще усвідомлюються всі проблеми та виклики, що постали перед нашою державою та армією із початком збройного конфлікту, жертвність бійців добровольчих батальйонів, які першими вступили у бій, не маючи ні важкого озброєння, ні військової техніки. Наочно показано неоціненний внесок волонтерського руху, що прийшов на допомогу армії. Значну увагу у екскурсійному наративі надано актуальним проблемам ідентифікації загиблих, відновлення імен тимчасово неідентифікованих захисників та проблемам комунікації з родинами, їх психологічної підтримки. Варто відзначити, що з-поміж решти музейних локацій тут надається найбільш детальний загальний текстовий супровід. Загалом принцип побудови цієї експозиції є таким:

вітрини містять банери із текстовою інформацією та фотоматеріалами, присвяченими певній темі, наприклад, темі тимчасової окупації Криму, формуванню перших добробатів, боям на Савур-могілі, «іловайському котлу», дебальцевській операції тощо. Кожна вітрина доповнена особистими речами та артефактами з поля бою, які персоналізують події та розкривають біографії їх учасників.

Висновки. Експозиція Національного військово-історичного музею України є єдиною у своєму роді. Тут повністю розкривається історія військової справи на території України з найдавніших часів і до сьогодення. У тематиці музейних виставок втілені як національний підхід (усі військові події на територіях, які сьогодні є частиною держави Україна, є складовою національної історії), так і державницький: військо розкривається як невід'ємний елемент самостійності держави. Все це вдало імplementовано як в історичні наративи структур, від яких ми сьогодні відраховуємо тяглість української державності (Давня Русь, Галицько-Волинське князівство, Військо Запорізьке, Українська Народна Республіка), так і новітньої України. Навіть частини експозиції, що розкривають історію військової справи на українських землях у період раннього залізного віку, акцентують увагу на загальному

впливі тодішнього військового досвіду і практик на наступні формації. Зміст експозиції НВІМУ цілковито відповідає завданням сучасної програми з національно-патріотичного виховання. Зокрема, підвищення рівня знань про видатних осіб українського державотворення, борців за незалежність України, вшанування захисників України, які полягли в боротьбі за захист територіальної цілісності України; формування шанобливого ставлення до героїв боротьби українського народу за державність. В музейній експозиції відображено всі ключові періоди становлення української державності крізь призму військового будівництва, велика увага надається подіям російсько-українського збройного конфлікту. Виставка, що висвітлює події російської агресії, функціонує в музеї з 2016 року та досі залишається одним з наймасштабніших виставкових проєктів, присвячених історії участі українського війська в АТО/ООС. У експозиційній діяльності колектив НВІМУ сповідує сучасні підходи до музейної справи — мультиперспективність, акцентування на емоційному зануренні відвідувачів у події, фокусування на історії конкретної людини та відхід від загального погляду на війну. У перспективі є поширення таких підходів, що нині використовуються у частині виставок, на усю музейну експозицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Льєнко, А. Б., Шупік, Є. О. & Шатілов, Є. В. (2020). Висвітлення воєнної історії України у експозиції Національного військово-історичного музею України (2014–2020). *Воєнно-історичний вісник*, № 4 (38), с. 17-28. DOI: 10.33099/2707-1383-2020-38-4-17-28.

Карпов, В. (2007). *Музейна справа у Збройних Силах України (1996–2006)*. Київ, 96 с.

Копитько, О. (2013). Офіційна статистика: Музеї України у 2012 році. *Музейний простір*. 23 квітня. URL: <http://prostir.museum.ua/post/30119> [дата зверн.: 29.11.2021].

Міненко, Л. (2014). Музейний адміністративний менеджер. *Науково-практична конференція в НАКККіМ «Музейна справа та освіта в Україні». Збірник матеріалів конференції*. Київ, с. 92–102.

Музеї, заповідники, заклади музейного типу, відкриті в Україні для відвідування. (2018). URL: https://lb.ua/culture/2012/09/18/170896_ukraintsi_hodyat_muzei_lich_izredka_.html [дата зверн.: 29.11.2021].

Про затвердження Інструкції з організації діяльності військових музеїв, музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України: Наказ Міністра Оборони України від 10.07.2019 р. № 374. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0864-19#Text> [дата зверн.: 29.11.2021].

Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патриотичного виховання на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9.10.2020 р. № 1233-р. (2020). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR201233.html [дата зверн.: 29.11.2021].

Тарасенко, Л. П. (2018). Практична реалізація педагогічних можливостей Національного військово-історичного музею України. *Науковий вісник Національного музею історії України*. № 3, с. 601–609.

Тинченко, Я. (упоряд.). (2020). *Узагальнена концепція Національного військово-історичного музею України та його філій*. Київ, 89 с.

Українці відвідують музеї зрідка — результати опитування. (2012). URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245062916 [дата зверн.: 29.11.2021].

Шатілов, Є. (2020). Революція Гідності в експозиції Національного військово-історичного музею України: (Р)еволюція сенсів (2014-2019) Революція Гідності: на шляху до історії. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К: Національний музей Революції Гідності, с. 363-367.

REFERENCES

Liienko, A. B., Shupik, Ye. O. & Shatilov, Ye. V. (2020). Vysvitlennia voiennoi istorii Ukrainy u ekspozytsii Natsionalnoho viiskovo-istorychnoho muzeiu Ukrainy (2014–2020) [Coverage of the military history of Ukraine in the exposition of the National Military History Museum of Ukraine

(2014-2020)]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 4 (38), s. 17–28. DOI: 10.33099/2707-1383-2020-38-4-17-28 [in Ukrainian].

Karpov, V. (2007). *Muzeina sprava u Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1996–2006)* [Museum business in the Armed Forces of Ukraine (1996–2006)]. Kyiv, 96 s. [in Ukrainian].

Kopytko, O. (2013). Ofitsiina statystyka: Muzei Ukrainy u 2012 rotsi [Official statistics: Museums of Ukraine in 2012]. *Muzeinyi prostir*. 23 kvitnia. URL: <http://prostir.museum.ua/post/30119> [Accessed: 29.11.2021]. [in Ukrainian].

Minenko, L. (2014). Muzeinyi administratyvnyi menedzher [Museum administrative manager]. *Muzeina sprava ta osvita v Ukraini: Zbirnyk materialiv konferentsii v NAKKKiM*, Kyiv, s. 92–102. [in Ukrainian].

Muzei, zapovidnyky, zaklady muzeinoho typu, vidkryti v Ukraini dlia vidviduvannia. (2018). [Museums, reserves, establishments of museum type, open in Ukraine for a visit]. URL: https://lb.ua/culture/2012/09/18/170896_ukraintsi_hodyat_muzei_lich_izredka_.html [Accessed: 29.11.2021]. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii diialnosti viiskovykh muzeiv, muzeiv (kimnat) boiovykh tradytsii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [About the statement of the Instruction on the organization of activity of military museums, museums (rooms) of fighting traditions in Armed forces of Ukraine]: Nakaz Ministra Oborony Ukrainy vid 10.07.2019 r. № 374. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0864-19#Text> [Accessed: 29.11.2021]. [in Ukrainian].

Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na period do 2025 roku [About approval of Conception of the Government having a special purpose social program of education on a period 2025 to]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9.10.2020 r. № 1233-r. (2020). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR201233.html [Accessed: 29.11.2021]. [in Ukrainian].

Tarasenko, L. P. (2018). Praktychna realizatsiia pedahohichnykh mozhlyvostei Natsionalnoho viiskovo-istorychnoho muzeiu Ukrainy [Practical realization of pedagogical possibilities of the National Military History Museum of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*, № 3, s. 601–609. [in Ukrainian].

Tynchenko, Ya. (uporiad.). (2020). *Uzahalnena kontseptsiiia Natsionalnoho viiskovoistorychnoho muzeiu Ukrainy ta yoho filii* [Generalized concept of the National Military History Museum of Ukraine and its branches]. Kyiv, 89 s. [in Ukrainian].

Ukraintsi vidviduiut muzei zridka — rezultaty opytuvannia. (2012). [Ukrainians see museums now and then, results of questioning]. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245062916 [Accessed: 29.11.2021]. [in Ukrainian].

Shatilov, Ye. (2020). Revoliutsiia Hidnosti v ekspozytsii Natsionalnoho viiskovo-istorychnoho muzeiu Ukrainy: (R) evoliutsiia sensiv (2014–2019) Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii [Revolution of Dignity in the exposition of the National Military History Museum of Ukraine: (R) evolution of meanings (2014–2019) Revolution of Dignity: on the way to history].

Vidp. red. I. Poshyvailo, L. Onyshko. K: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti, s. 363–367.
[in Ukrainian].

Andrii Ilienکو

director,

*National military historical museum Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5450-8729>

Yevhenii Shupik

senior reseacher,

*National military historical museum Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9243-2817>

Yevhenii Shatilov

researcher,

*National military historical museum Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8704-5708>

EXPOSITION OF THE NATIONAL MUSEUM OF MILITARY HISTORY OF UKRAINE AS AN EMBODIMENT OF THE MODERN STATE CONCEPT OF MILITARY HISTORY OF UKRAINE

This article analyzes the structure and content of the exposition of the National Museum of Military History of Ukraine (Kyiv) in the context of its relevance to the current state concept of Ukrainian military history and its practical significance in the sphere of national and patriotic education of servicemen and youth. Researchers have considered the role and importance of museum institutions in general in modern Ukraine, emphasizing the special role of military museums in the field of national and patriotic education. After analyzing the legal acts regulating the activities of military museums (in particular, the National Museum of Military History of Ukraine) and the field of national patriotic education, the authors analyzed the museum's exposition, outlining the content of its parts and their significance in the

context of implementing the state model of Ukrainian army history. The following parts of the museum exposition are examined: Military affairs in Ukraine in ancient times, Army of Kyivan Rus: Princely statehood (X–XIII centuries), Zaporozhian Sich and the Cossack state (Hetmanate) (XVI–XVIII centuries), Service of Ukrainians in the Russian Imperial Army (IXX – early XX century), Ukrainians in World War I (1914–1918), National Armed formations of the Ukrainian Revolution (1917–1921), Ukrainians in the armed forces of the USSR in 1920s and 1940s, Ukrainians in the armies of the member states of World War II (1939–1945). Ukrainian liberation movement, Kyiv fortified region and battles for Kyiv 1941–1943, "Cold War" and the participation of Ukrainians in military conflicts of the 2nd half of XX century, Development of the Armed Forces of Independent Ukraine in 1990s–2000s and their participation in UN peacekeeping missions, Ukrainian Army in resistance to Russian aggression: annexation of the Crimea, Anti-terrorist operation / Joint Forces operation since 2014. It is concluded that the exposition of the museum embodies national and state approaches to the military history of Ukraine, highlights the key stages of Ukrainian statehood through the prism of military construction.

Key words: *museum, NMMHU, military history, exposition, Ukrainian revolution, Anti-terrorist Operation, Joint Forces Operation, War in the East of Ukraine.*